RHINOGAU

Mae daeareg yr ardal hon yn eithaf unigryw, gyda'i haenau llorweddol yn creu nifer enfawr o glogwyni bach a brigiadau caregog. Ar un adeg byddai'r nodweddion caregog i gyd yn ymwybodol i'r bugeiliaid, ond mae llawer o'r enwau bellach wedi'u colli.

Clogwyn Pot SH 654309

Gall yr enw fod yn un sy'n cyfeirio at ffurf y clogwyn yn debyg ei ffurf i beth a enwir yn *pot* 'llestr coginio' o ryw fath. Neu, oes cyfeiriad at air hir anghofiedig, sef *pothan* 'cenau blaidd'. Hefyd, rhaid cofio Clogwyn Spot ger Dolwyddelan; a John E Jones yn ei 'Taith o Lanberis i Gwmdyli' (1914) yn enwi y graig Dinas Mot uwch Nant Peris fel Dinas Spot. Oes unrhyw cysylltiad rhyngddynt?

Craig Aberserw SH 695265

Aberserw yw enw fferm i'r Gogledd Ddwyrain, mae Afon Serw drosodd ar yr ochr arall y bryn (7027). Yma, mae'r term *craig* 'tir creigiog' yn dynodi tir agored mynyddig yn hytrach na chlogwyn, sef porfa fynyddig y fferm.

Craig Fawr SH 679355

Nid un clogwyn mawr sydd mewn gwirionedd, yn hytrach, fe geir nifer o greigiau bach sy'n ffurfio llechwedd eang.

Craig Wion SH 662321

Mae yna bosibilrwydd bod enw personol Gwion sydd sydd yma; roedd yna annedd fechan o'r enw Hafotty Craig Wion (SH 673324) ar y mapiau cynnar. Fodd bynnag, wrth edrych ar y ffurfiau cynnar, a'i enw syn deillio o *hwi* 'annog, gyrru' y sŵn a ddefnyddir wrth yrru defaid neu wartheg neu annog cŵn i hela. Ffridd Craigwyon 1641 anhysbys, Graig-weon 1831 AO, Craig Wion 1838 AO.

Craig y Cae SH 708235

Yr enw presennol ar y clogwyn yw *craig* 'clogwyn' + *cae* 'lloc, encilfan'; fodd bynnag, yr enw ar fap 1830 yr AO yw Craig Cau, ymddengys y byddai disgrifydd *cau* 'caeedig' cyd-fynd yn fwy â ffurf y clogwyn. *'Craig Cai, a mountain near Llanelltyd.'* The Cambrian Register. (1796)

Craig y Grut SH 636213

Mae gan sawl ardal yn y mynyddoedd yn ymddangos greigiau sy'n debyg iawn i grut melinfaen; tybed a gai'r graig leol hon ei defnyddio mewn melinau?

Craig y Merched SH 693231

Merched yw lluosog y gair *merch* 'geneth, dynes ifanc', Cernyweg Canol *myrgh, mergh*, Llydaweg Canol *merch*,. Mae sawl chwedl yn ymwneud a merched yn y tirlyn, enwedig gyda llynnoedd. Neu, ai llygriad enw'r planhigyn *merch, mers* 'helogan, seleri gwyllt' sydd?

Llawlech SH 633221

Dyma enw sydd ar y graig, ond enw ar y gefnen/mynydd oedd ar y mapiau cynnar, gweler Llawlech yn y darn ar fynyddoedd. 'Llywllach, the guide of drifts, a mountain.' 1796 Cambrian Register.

Mynyddoedd.co.uk